

Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om "Rättvisa livsmedel: självreglering eller lagstiftning?" (initiativytttrande)

(2009/C 318/06)

Föredragande: **Hervé COUPEAU**

Den 10 juli 2008 beslutade Europeiska ekonomiska och sociala kommittén att i enlighet med artikel 29.2 i arbetsordningen utarbeta ett initiativytttrande om

"Rättvisa livsmedel: självreglering eller lagstiftning?"

Facksektionen för jordbruk, landsbygdsutveckling och miljö, som svarat för kommitténs beredning av ärendet, antog sitt yttrande den 2 september 2009. Föredragande var Hervé COUPEAU.

Vid sin 456:e plenarsession den 30 september–1 oktober 2009 (sammanträdet den 1 oktober) antog Europeiska ekonomiska och sociala kommittén följande yttrande med 164 röster för, 1 röst emot och 4 nedlagda röster.

1. Slutsatser

1.1 Rättvis handel med jordbruksprodukter syftar till att på internationell nivå införa principen om en mer rättvis fördelning av intäkterna från marknaden för att producenter i utvecklingsländer ska kunna

— inleda en ekonomisk utvecklingsprocess (strukturera produktionskedjan, organisera verksamhetsområden osv.),

— inleda en social utvecklingsprocess (skapa strukturer för hälsovård, utbildning osv.) och

— förvalta miljön bättre (bevara den biologiska mångfalden, hantera koldioxidutsläpp osv.).

1.2 Europa utgör den största marknaden för rättvis handel med cirka 65 % av världsmarknaden. Produkter säljs via postorder, internet, restaurangbranschen och institutionella, försäkningsanknutna och kommersiella försäljningsställen. Sammanlagt finns det mer än 79 000 försäljningsställen i 25 länder. Omsättningen översteg 20081, 5 miljarder euro. Försäljningsökningen på området har varit tämligen stabil med cirka 20 % per år. Denna siffra är emellertid mycket blygsam jämfört med de 913 miljarder euro som den europeiska livsmedelsindustrin omsatte 2007.

1.3 Det finns två kompletterade certifieringssystem: Ett produktbaserat (FLO, som har fastställt kriterier för 18 livsmedelskategorier) och ett processbaserat (WFOT, som certifierar försörjningskedjan och ledningssystemet för de viktigaste organisationerna för rättvis handel, i både utvecklade länder och utvecklingsländer). Båda har förbättrat konsumentgarantierna och

minskat försöken till missbruk från företag som vill dra nytta av denna typ av etisk handel utan att uppfylla de kriterier som fastställts av de största internationella utvecklingsorganen.

1.4 Certifieringen främjar effektivt denna typ av handel och skyddar de små och medelstora företagen som vill bedriva rättvis handel.

1.4.1 Certifieringssystemen strävar efter att respektera den rättvisa handelns alla aspekter:

— Handel: främjar balanserade förbindelser till förmån för missgynnade producenter och arbetstagare i syd.

— Utveckling: stärker producenternas organisationer på det finansiella, tekniska och operativa planet.

— Utbildning: information och medvetandehöjande åtgärder bland allmänheten och partner i länderna i syd.

— Politisk dimension: ett åtagande för ökad rättvisa i bestämmelserna för den konventionella internationella handeln.

1.4.2 Trots de framsteg som har gjorts på området självreglering vill EESK framhålla att det är viktigt att modellen baseras på det europeiska certifieringssystemet, som bland annat bygger på principen om att de tekniska specifikationerna ska granskas externt, av ett oberoende organ som ackrediterats i detta syfte. Samtidigt måste naturligtvis den allmänna lagstiftningen när det gäller utsläppande av livsmedel på marknaden respekteras.

2. Inledning

2.1 I detta yttrande behandlas framför allt den rättvisa handeln i egentlig mening, dvs. det alternativa handelspartnerskap mellan producent och konsument som byggts upp under de senaste årtiondena i rörelsen för rättvis handel. Det finns också andra program för att göra handeln mer eller mindre hållbar, men dessa behandlas inte här eftersom de inte hanterar alla de aspekter av rättvis handel som nämns i punkt 1.4.1.

2.2 Rättvis handel har utvecklats med ambitionen att bygga upp de ekonomiska förbindelserna med de producenter i utvecklingsländer som marginaliserats i det internationella handelsutbytet. Eftersom hållbar utveckling ingår som en del av en rättvis handel rör det sig om viktiga samhällsfrågor i länderna i syd. Rättvis handel syftar till att bidra till att minska fattigdomen, särskilt genom stöd till producentorganisationerna. I länderna i nord syftar rättvis handel till att främja en mer hållbar konsumtionsmodell.

2.3 Sektorn är fortfarande ung och stadd i utveckling, präglas av stark tillväxt och möter en ökande uppmärksamhet från de europeiska konsumenterna.

2.4 Konsumenternas förtroende behöver emellertid fortfarande stärkas. Många sympatiserar med konceptet bakom rättvis handel, men säger att de saknar information och misstänker att missbruk kan förekomma från de stora företagens eller den storskaliga detaljhandelns sida.

2.5 Den specialiserade detaljhandeln är emellertid viktig för avsättningen av varor från rättvis handel. Det finns många sådana försäljningsställen, och de är småskaliga och uppskattade av konsumenterna.

3. Bakgrund

3.1 I förklaringen om de mänskliga rättigheterna från 1948 står följande i artikel 23: "Envar, som arbetar, har rätt till rättvis och tillfredsställande ersättning, som tillförsäkrar honom själv och hans familj en människovärdig tillvaro"

3.2 Rörelsen för rättvis handel började under 1950-talet i USA, och spreds sedan till Storbritannien och resten av Europa. Rättvis handel bygger på en insikt om de sociala och miljömässiga skador som orsakas av industriländernas importstrukturer.

3.3 1964 fördömde FN:s konferens för handel och utveckling (Unctad) de orättvisa handelsvillkoren och uppmärksammade det internationella samfundet på det från mänsklig och social synpunkt ohållbara i de regler som styr den internationella handeln. Länderna i syd påpekade behovet av rättvisa handelsvillkor ("Trade, not aid").

3.4 Några viktiga datum i samband med rättvis handel:

- 1860 – Boken "Max Havelaar" av Eduard Douwes Dekker publiceras.
- Slutet av 1940-talet: Organisationerna "Ten Thousand Villages" och SERRV, i USA, börjar bedriva handel med fattiga lokalsamhällen i sydländer.
- Slutet av 1950-talet: Oxfam UK säljer varor gjorda för hand av kinesiska flyktingar i sina brittiska butiker.
- 1957: Unga nederländska katoliker startar en sammanslutning för att importera produkter från utvecklingsländer.
- 1964: Oxfam UK inrättar den första organisationen för alternativ handel (ATO).
- 1967: Den första organisationen för rättvis handel skapas i Nederländerna.
- 1969: De första butikerna för rättvis handel öppnas i Nederländerna.
- 1971: Det första kooperativet för rättvis handel skapas i Bangladesh (jutearbeten).
- 1973: Det första rättvisa kaffet säljs i Nederländerna.
- 1988: Rättvisemärkningen *Max Havelaar* används för kaffe för första gången.
- 1989: IFAT (den internationella federationen för alternativ handel) grundas, och omvandlas senare till World Fair Trade Organization (WFTO).
- 1990: Den europeiska sammanslutningen för en rättvis handel (EFTA) grundas.
- 1993: Inrättande av märkningsorganisationen Transfair i Tyskland.
- 1994: Rättvisemärkt te börjar säljas; Network of European Worldshops (NEWS!) inrättas.
- 1996: Rättvisemärkta bananer börjar säljas i Nederländerna.
- 1997: Märkningsorganisationerna (Max Havelaar, Transfair, Rättvisemärkt, Faire Trade m.fl.) samlas i paraplyorganisationen Fairtrade Labelling Organisation (FLO); butikskedjorna Monoprix och Auchan åtar sig att sälja rättvisemärkt kaffe.

— 1998: Organisationerna för rättvis handel (FLO, IFAT, NEWS och EFTA) samlas i nätverket FINE.

— 2004: Rättvisemärkta produkter serveras i vissa matsalar i Frankrike.

3.5 Världshandelsorganisationens (WTO) bestämmelser beaktar inte mänskliga, sociala eller miljömässiga faktorer. Behovet av att komma till rätta med detta får folk att stödja mänskligare former av handelsutbyte. För dessa människor är rättvis handel ett bevis på att en annan värld är möjlig. Rättvis handel främjar öppenhet, gott styresskick och ansvarstagande, och bidrar därmed till hållbar utveckling.

4. Beskrivning

4.1 Rättvis handel, och i ett vidare perspektiv etiskt försvarbar, ansvarstagande och medveten konsumtion, syftar till att fastställa hur man ska kunna bygga vidare på den framgång som har uppnåtts hos allmänheten genom att

— säkerställa öppenhet, synlighet och förståelse för hur rättvis handel fungerar,

— garantera att inköpet gynnar utvecklingen av jordbruket i utvecklingsländerna.

4.2 EESK noterar att arbetstagarnas grundläggande rättigheter (ILO), miljönormer och normer för den biologiska mångfalden samt skälig ersättning till producenterna inom ramen för de internationella handelsförbindelserna har beaktats i utformningen av standarderna för rättvis handel.

4.3 Sammanställningen av begreppen "rättvis" och "handel" kan tyckas motsägelsefull för vissa eftersom marknadslagarna saknar mänskliga värderingar. Men utmaningen att koppla handel till social dialog i syfte att skapa ökad rättvisa i världshandeln kommer att vara en brännande fråga för 2000-talet, och EESK vill lämna sitt bidrag. Rättvis handel kan möjliggöra en hållbar utveckling genom att erbjuda bättre handelsvillkor och garantera rättigheter för de producenter och arbetare som marginaliserats i Doha-rundan.

4.4 Införandet av nya märkningar och uppförandekoder från nya aktörer som hävdar att de står för rättvisa metoder ökar

samtidigt förvirringen hos konsumenterna. Själva konceptet och de principer och kriterier som definierar det riskerar att urvattnas av de många referenssystemen och garantierna, vilket lämnar utrymme för opportunistiska ekonomiska överväganden och möjligheter att välja billigare system för aktörer senare i kedjan, och därmed också innebär sämre stöd till arbetet med att stärka utvecklingsländerna. Kommittén anser att det bör finnas en internationell certifiering som utförs av organisationer för rättvis handel (se ovanstående förslag avseende terminologin). En förutsättning är att det införs ett oberoende och ackrediterat kontrollorgan och naturligtvis att man uppfyller gällande livsmedelslagstiftning.

4.5 EESK anser att alla rättvist handlade varor bör omfattas av samma kriterier i alla EU:s länder. I dag finns det ingen officiell, rättsligt bindande europeisk definition av rättvis handel. Vi vill ansluta oss till den gemensamma definition som antagits av FINE (nätverk bestående av FLO, IFAT, NEWS! och EFTA) och som användes av kommissionen i ett nyligen offentliggjort meddelande om rättvis handel ⁽¹⁾:

"Rättvis handel är ett handelssamarbete, baserat på dialog, öppenhet och respekt som verkar för en rättvisare världshandel. Rättvis handel verkar för en hållbar utveckling genom att erbjuda bättre handelsvillkor och garantera rättigheter för marginaliserade producenter och arbetare – framförallt i Syd.

Organisationer för rättvis handel är (med stöd av konsumenter) aktivt engagerade i att stödja producenter, verka för ett ökat medvetande och kampanjarbete för förändringar i regelverk som omgärdar den konventionella internationella handeln och det sätt varpå den utövas."

5. Producenterna (principer)

5.1 Rättvis handel syftar till att ge producenterna så bra betalt som möjligt, med en stabil grundval, och inkomster som räcker till ett anständigt liv. Ersättningen fastställs av producentorganisationer och fackföreningar i de berörda regionerna och länderna.

5.2 Priset bör fastställas med utgångspunkt i den genomsnittliga produktionskostnaden på grundval av följande faktorer:

— Den tid som den lokala arbetskraften lagt ned på arbetet, beräknat efter en ersättningsnivå som säkerställer en anständig levnadsnivå.

⁽¹⁾ KOM(2009) 215 slutlig.

— Investeringar som krävs på medellång eller lång sikt för att leva upp till de ekonomiska, miljömässiga och sociala standarder som gäller för rättvis handel.

— Marknadsanalys.

— De politiska val som majoriteten av aktörerna inom rättvis handel gör: förfinansiering med 60 % till producenterna före skörden, stabilisering av förbindelserna mellan producenter och distributörer för att säkerställa avnämare för producenterna och leverantörer för distributörerna.

5.3 Rättvis handel bör innebära krav som förbud mot exploatering av arbetskraft, särskilt barn, samt respekt för Internationella arbetsorganisationens (ILO) normer, även om sociallagstiftningen i landet inte innehåller dessa krav.

5.4 Systemet för rättvis handel säkerställer en förhandsbetalning av en del av livsmedlen så att producenterna kan finansiera råvarorna.

5.5 Tillverkningen av livsmedlen måste absolut respektera miljön, naturresurserna och den lagstiftning som gäller inom EU.

5.6 Rättvis handel skapar sysselsättningstillfällen som är socialt fördelaktiga både i tidigare och i senare led av produktionen (och ger också utsatta personer möjlighet att finna värdighet i arbetet).

5.7 Rättvis handel säkerställer en välfungerande spårbarhet samt total, fortlöpande och offentlig öppenhet i verksamheten i alla skeden (sammanhang, pris, marginaler osv.).

5.8 Rättvis handel måste ge en solidarisk ekonomi möjlighet att växa fram i syfte att åstadkomma hållbar utveckling.

5.9 Den rättvisa handeln bör bedömas med utgångspunkt i konkreta åtgärder och åtaganden, inte enbart uttalanden och goda föresatser.

5.10 Rättvis handel är ett väletablerat sätt att förankra en ny, global livsmedelspolitik som respekterar människan.

6. Produkterna

6.1 Livsmedelsprodukter utgör huvuddelen av den rättvisa handelns omsättning. Bland produkterna återfinns kaffet på första plats, men utbudet omfattar också te, choklad, torkad frukt, kryddor, ris, spannmålsprodukter, socker, honung och marmelad. På senare tid har även färskvaror dykt upp, men de spelar en marginell roll i det rättvisa kretsloppet på grund av den långsamma omsättningen av varor. En avsevärd försäljningsökning har kunnat noteras sedan rättvisemärkta produkter började säljas av konsumentkooperativ och andra privata återförsäljare.

6.2 Rättvis handel i syfte att förbättra situationen för små producenter i utvecklingsländerna bör göra det möjligt att upprätta produktionskedjor för bearbetade varor och därmed skapa socialt hållbara arbetstillfällen.

6.3 Man bör inom den rättvisa handeln kunna lyfta fram behovet av att arbeta med större produktionskedjor för att öka den politiska tyngden i processen, samtidigt som man respekterar producenternas intressen.

7. Länder som berörs i första hand

7.1 Alla de länder med jordbruksproduktion inriktad på systemet för rättvis handel ligger i syd. Tack vare den relativa öppenheten vad avser handelsprocessen i systemet har den rättvisa handeln visat på hur liten andel av det pris som konsumenten erlägger som går till producenten (av 100 euro hamnar endast 20 euro i den lokala ekonomin), och hur stor del av mervärdet (t.ex. från bearbetning och återförsäljning) som stannar i den utvecklade världen. Den verkliga frågan är huruvida rättvis handel långsiktigt kan förändra reglerna för den internationella handeln.

8. Lagstiftning eller certifiering

8.1 Kommittén anser att certifiering ger konsumenterna den bästa garantin. Certifiering är ett förfarande där en opartisk och ackrediterad tredje part (utsedd efter ackrediteringsförfarande) intygar att en tjänst eller vara eller ett förfarande överensstämmer med kravspecifikationerna (som kan vara fastställda i lag). Certifiering och ackreditering är alltså två kontrollförfaranden, där ackrediteringen fastställer befogenheter medan certifieringen kontrollerar överensstämmelsen med vissa kravspecifikationer. Rättvis handel, och i ett vidare perspektiv etiskt försvarbar, ansvarstagande och medveten konsumtion, syftar till att fastställa hur man ska kunna bygga vidare på den framgång som har uppnåtts genom att möjliggöra följande:

- 1) Säkerställa öppenhet, synlighet och förståelse för hur produktionskedjan i rättvis handel fungerar. På det området måste ett omfattande informationsarbete genomföras för att förklara hur sektorn fungerar och vilket syfte den tjänar.
- 2) Säkerställa att inköpet av ett livsmedel gynnar byn, byborna och utvecklingen av jordbruket i utvecklingsländerna.

8.2 Den rättvisa handeln har alltså inrättat garantisystem, men legitimiteten grundar sig på att systemen är framförhandlade, med deltagande av många berörda parter.

— Det garantisystem som inrättats av FLO omfattar kravspecifikationer på produkter.

— Den kravspecifikation och den referensram som fastställts av WTO omfattar metoder inom strukturerna för rättvis handel.

8.3 FLO och WFTO strävar efter att utveckla komplementaritet mellan sina garantisystem. Det gäller att hitta de punkter där det råder överensstämmelse och enhetlighet mellan de båda systemen. Hittills har man endast gjort en inventering på området.

8.4 Dessa kontrollsystem är nödvändiga. En hög garantinivå är av största betydelse om man vill undvika att det uppstår en mängd olika lagar i länderna i nord samt i syfte att ta till vara konsumenternas intressen. Organisationerna för rättvis handel har redan fastställt en internationell uppsättning krav och enats om en stadga med principer för rättvis handel. De måste fortsätta att samarbeta för att skapa ett gemensamt certifieringsystem för producenter.

9. Villkoren för utvecklingsstöd

9.1 Rättvis handel bidrar till minskad fattigdom samtidigt som grundvalen för hållbar utveckling bevaras.

9.2 Genom sin utrikespolitik kan EU ingripa för att främja jordbrukets utveckling i utvecklingsländerna. Stöd för att uppmuntra småjordbruk att ansluta sig till systemet för rättvis handel skulle kunna bli ett kriterium för utbetalning av stöd, som bidrar till hållbar utveckling i dessa länder.

10. Några utmaningar som rättvis handel står inför

10.1 Den rättvisa handeln är utan tvekan en aspekt av den handelsrelaterade, sociala, utbildningsmässiga och politiska dynamik som driver de lokala och internationella aktörerna.

10.2 Rättvis handel är en socioekonomisk innovation som förs fram av det civila samhället för att förändra internationella affärsmetoder så att de tar större hänsyn till människan. Rättvis handel bör

- bibehålla sitt inflytande när det gäller företagens sociala och miljömässiga ansvar,
- befästa sin sociala grundval med hjälp av fackföreningar, konsumentorganisationer, miljöorganisationer och sammanlutningar av lokala producenter,

— utveckla och diversifiera sin marknad eftersom handeln har behov av att utveckla sitt produktutbud och sina nätverk,

— fördela mervärdet bland producenterna på ett bättre sätt,

— ge producenterna i länderna i syd stöd så att de kan organisera sig och bli mer oberoende,

— möjliggöra lokal utveckling och öka respekten för grundläggande rättigheter och för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter,

— arbeta för att övergripande förbättra bestämmelser och metoder för den konventionella handeln.

11. "Rättvis" också för europeiska producenter?

11.1 Alla jordbruksprodukter inom systemet för rättvis handel har sitt ursprung i utvecklingsländer. Vissa produkter, exempelvis socker, vin och bananer, produceras emellertid också av europeiska länder med sociala standarder som är mycket striktare, vilket kan skapa en högre kostnad i förhållande till en rättvisemärkt produkt.

11.2 För att undvika denna känsliga situation bör man skapa en internationell producentorganisation för dessa försörjningskedjor i syfte att finna en kompromiss som gynnar alla.

12. Rättvis handel, ny ekonomisk grundval

12.1 Många människorättsorganisationer kritiserar konsekvenserna av den internationella handeln (WTO).

12.2 De olika berörda parterna och aktörerna inom rättvis handel skiljer sig från andra på global nivå vad avser kvalitet och kvantitet. Det är för övrigt just deras förmåga att täcka de många olika områdena inom rättvis handel som kommer att avgöra inriktningen och möjligheterna att få en betydande gemenslagskraft.

Bryssel den 1 oktober 2009

Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs
ordförande

Mario SEPI

*Bilaga I***Andel som går till producenterna i förhållande till konventionell handel**

Handel	Kaffe	Darjeeling-te	Socker	Quinoa	Basmatiris
Konventionell	5 %	7 %	2,5 %	6,7 %	6,5 %
Rättvis	17 %	9,5 %	3,8 %	8,5 %	9,5 %

Bilaga II

Exempel på nedbrytning av priset för thai-ris (Max Havelaar):

- 15 % till producenten
  - 26 % förädlingskostnad
  - 2 % rättigheter
  - 57 % kostnader för förpackning och distribution
-